

УДК 631.173: 339.13

М. Г. Михайлов,
к. т. н., ТОВ "Хопштайнер Україна"

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

М. Myhaulov,
candidate of engineering sciences, LTD. "Хопштайнер Ukraine"

THE CONCEPTUAL GOING IS NEAR DEVELOPMENT OF MATERIAL AND TECHNICAL BASE AGRARIAN ENTERPRISES

Розкрито та обґрунтовано важливість формування матеріально-технічної бази аграрного підприємства у теоретичному та методичному значенні. Досліджено виокремлення певної економічної категорії, що базується на наявності характерних особливостей груп об'єктів чи явищ. Зокрема матеріальні засоби мають ряд сутнісних ознак як складової майна та засобів виробництва. Саме в контексті регулювання майнових і виробничих відносин, ефективного використання засобів виробництва для їх власників, користувачів і суспільства виникає необхідність понятійного визначення основних засобів в юридичному, економічному, менеджерському та соціальному аспектах. Негаразди у матеріально-технічному забезпеченні призводять до порушення технологій виробництва аграрної продукції, збільшують її втрати, зумовлюють технологічну відсталість.

Importance of forming of material and technical base of agrarian enterprise is exposed and reasonable in a theoretical and methodical value. The selection of certain economic category that is based on the presence of characteristic features of groups of objects or phenomena is investigational. In particular, material facilities have a row of essential signs as a constituent of property and capital goods. Exactly in the context of adjusting of property and productive relations, effective use of capital goods for their proprietors, users and society there is a necessity of concept determination of the fixed assets for legal, economic, manager's and social aspects. Confusions in logistical support result in violation of technologies of production of agrarian goods, increase her losses, predetermine technological backwardness.

Ключові слова: матеріально-технічна база, основні засоби, майно, технологічна відсталість, модернізація.

Key words: material and technical base, fixed assets, property, technological backwardness, modernisation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Матеріально-технічна база підприємства — залучені у процес виробництва, реалізації та організації споживання засоби і знаряддя праці — будівлі, споруди, обладнання, транспорт і т. д. Матеріально-технічна база аграрного підприємства — це сукупність засобів і предметів праці, які використовуються в сільськогосподарському виробництві. Вона включає речові елементи продуктивних сил галузі та створює відповідні матеріальні умови виробництва сільськогосподарської продукції. На сучасному етапі матеріально-технічна база сільського господарства представлена великим машинним виробництвом, яке базується на широкому використанні досягнень науково-технічного прогресу. Важливе значення має ефективне використання виробничого потенціалу, створеного за багато років у сільськогосподарських підприємствах.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичною та методологічною основою дослідження матеріально-технічної бази аграрних підприємств є основні положення, викладені у роботах вітчизняних та зарубіжних фахівців, зокрема: В.Г. Андрійчук [2], І.А. Бланк [3], Я.К. Білоусько [18], М. Блауг [4], М.І. Герун [11; 12; 14; 15], О.В. Захарчук [9; 10; 12], Г.М. Поливанов [5], П.А. Лайко [16], І.І. Лукінов [2], М.М. Могилова [8; 9; 11; 12; 14; 15], Г.М. Підлісецький [11; 13; 14; 15; 16], А.П. Покинъчереда [6], П.Т. Саблук [7], С.С. Сергеев [17] та ін.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — аналіз існуючих поглядів щодо визначення концептуального підходу до розвитку матеріально-технічної бази аграрних підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

В економічній енциклопедії за ред. Мочерного С.В. "матеріально-технічна база виробництва — сукупність матеріально-речових елементів продуктивних сил, виробничий апарат, який використовується для створення матеріальних благ і надання послуг колективу, суспільству". Автор також зазначає "що на початку XXI століття важливим для України є технічне переоснащення всього народного господарства, оновлення матеріально-технічної бази виробництва на основі національної програми науково-технічного переозброєння народного господарства, інвестиційної політики держави" [1, с. 276].

При будь-якій суспільно-економічній формі вирішальну роль у виробничому процесі та функціонуванні підприємства відіграють наявність і органічна єдність таких чинників, як засоби і предмети праці, робоча сила, земля та підприємництво. На різних історичних етапах значимість цих факторів різнилась. Незалежно від виробничих відносин обов'язковим натурально-речовим елементом матеріального виробництва, до якого відноситься сільськогосподарське, є виробничі засоби. Від рівня забезпеченості галузевими основними засобами, їх якісного стану та структурного складу залежить результативність сільськогосподарського виробництва, розвиток підприємства і галузі в цілому. Тому якісне та кількісне розширене відтворення основних засобів є необхідною умовою економічного зростання на мікро- та макrorівнях.

Як зазначає В.Г. Андрійчук, накопичення основного капіталу має забезпечувати приріст валового внутрішнього продукту (ВВП). У світовій економіці класичним вважається співвідношення, за якого кожен відсоток накопичення основного капіталу забезпечує 0,5% приросту ВВП [2, с. 286]. Такі тенденції рельєфно вражені загальними тенденціями приросту валового внутрішнього продукту при прирості валових інвестицій в розвинутих країнах світу. Аналогічні залежності зростання економіки на основі активізації інвестиційних процесів спостерігаються в усіх розвинутих країнах світу.

У свою чергу, відтворення основних засобів забезпечується прибутковістю суб'єктів економічної діяльності. На економічній природі відтворення основних засобів сільського господарства позначаються ряд факторів, зокрема зовнішнє середовище функціонування галузевих суб'єктів господарювання, результативність їх виробничої діяльності, характер

функціонування та особливості основних засобів. Наукове обґрунтування пропозицій по забезпеченню відтворювальних процесів з необхідними темпами і пропорціями неможливе без розуміння сутності матеріально-технічної бази виробництва.

Виокремлення певної економічної категорії базується на наявності характерних особливостей у групі об'єктів чи явищ. Зокрема матеріальні засоби мають ряд сутнісних ознак як складової майна та засобів виробництва. Саме в контексті регулювання майнових і виробничих відносин, ефективного використання засобів виробництва для їх власників, користувачів і суспільства виникає необхідність понятійного визначення основних засобів в юридичному, економічному, менеджерському та соціальному аспектах.

Економічну природу основних засобів за характером їх участі у виробничому процесі досить ґрунтовно розкрили представники класичної школи та марксистської політекономії. Підсумовуючи позиції класиків економічної думки, основні засоби, як фактори виробництва, мають наступні ознаки:

- це речі або комплекс речей, які людина розміщує між собою і предметом праці, з використанням яких вона впливає на предмет (тобто є засобами праці);

- основні засоби в сукупності з предметами праці становлять засоби виробництва;

- у процесі праці в уречевленій формі беруть участь повністю;

- у процесі створення вартості беруть участь частинами;

- у матеріальній формі не переносяться на створюваний продукт, тобто не входять до його споживчої вартості, сприяючи при цьому її створенню;

- зберігають по відношенню до споживчої вартості самостійну форму до повного зносу;

- вартість основних засобів переноситься на створювану продукцію при їх амортизації;

- у процесі використання підлягають поступовому зносу;

- є уречевленими носіями основного капіталу за умови створення ними доданої вартості.

У розвиток цих положень соціально-економічну сутність основних засобів розкривали шляхом їх порівняння з оборотними за рядом характеристик, які відображають взаємозв'язок і відмінності цих засобів виробництва: за характером виробничого використання, споживання, участі в обігу, особливостей відшкодування [5, с. 7; 16, с. 5—6].

З розвитком економічних систем від аграрної до постіндустріальної моделі розширюва-

лась видова сукупність факторів виробництва від визнання лише земельного капіталу до тріади "земля — праця — капітал" з поступовою трансформацією і диференціацією в "земля — праця — основні засоби — оборотні засоби — фінансові ресурси — підприємництво — нематеріальні активи".

Будучи складовою факторів виробництва, основні засоби мають специфічні ознаки, що розкривають природу цієї категорії і дають можливість їх ідентифікувати.

Економічна функція основних засобів у виробничому процесі найбільш повно проявляється у синергійному ефекті генерування грошових потоків і доходів, який забезпечується у комплексі з іншими факторами виробництва при раціональному співвідношенні таких. Цей тезис обумовлений сучасною науковою парадигмою значимості і дохідності всіх факторів виробництва. Доведення наукою можливості статусності капіталу для всіх факторів виробництва обумовило необхідність розробки методологічних положень по визначенню доходів від різних видів ресурсів з відповідним формуванням цін на них.

Правомірність дохідності всіх факторів виробництва, в тому числі основних засобів, обґрунтовано неокласичною теорією розподілу в розвиток ідей класика економічної думки Ж.Б. Сейя. Саме класичною школою економічної науки започатковано теорію формування і розподілу доходів між різними факторами виробництва, бо меркантилісти і фізіократи в якості джерел збагачення розглядали відповідно лише торгівельний капітал і землю. Представники класичного напрямку виокремлюють три фактори виробництва: праця (доходом від якої є заробітна плата), земля (дохід — рента) і капітал (власники якого отримують дохід у формі прибутку), кожен з яких розглядається як джерело отримання доходу певного класу населення. В цій тріаді згідно з теорією трудової вартості лише праця є продуктивним фактором виробництва, відповідно лише заробітна плата — справедливим доходом, тоді як прибуток від основного капіталу вважається незаробленим доходом. Ця ідея спростована науковими концепціями інших шкіл економістів пізнішого періоду. За неокласичною теорією розподілу доходів не підлягає сумніву обґрунтованість дохідності всіх трьох факторів виробництва, які в однаковій мірі беруть участь у створенні нової вартості.

Досвід економічно розвинутих країн світу свідчить, що пошук шляху становлення та розбудови держави необхідно починати з обґрун-

тування схеми економічного розвитку країни, всіх її регіонів, територій та галузей. Більшість громадян України позитивно сприймають ідею побудови соціально-орієнтованої економіки. Навіть поверхова оцінка стану економіки суспільно-економічних формацій країн підтверджує, що там, де ідеологія найбільш повного задоволення потреб людини є визначальною, рівень їх розвитку високий [7].

Використання основних засобів у процесі виробництва економічних благ впродовж терміну їх корисної експлуатації супроводжується процесом втрати ними споживчих властивостей (зменшення корисності), що обумовлює знецінення об'єкту в зв'язку зі зносом. Економічне знецінення є наслідком різних видів зносу в залежності від факторів, що його спричинили. В тріаді Людина — Природа — Суспільство має місце екологічний знос основних засобів, результат якого, на відміну від інших видів зносу, може бути не лише локальним, а мати більш масштабний характер.

Враховуючи всі можливі фактори зменшення споживчої вартості основних засобів, логічною є класифікація видів зносу в методології оціночної діяльності, який розглядається в контексті знецінення об'єкту, як економічного явища. Економічне знецінення об'єктів основних засобів спричинене їх фізичним зносом, функціональним (моральним) старінням та впливом зовнішнього середовища. Фізичний знос полягає у погіршенні техніко-експлуатаційних характеристик основних засобів внаслідок тривалої експлуатації об'єктів та плину часу. Для об'єктів аграрної сфери різновидом фізичного є фізіологічне знецінення, зумовлене частковою або повною втратою первісних фізіологічних продуктивних властивостей сільськогосподарських тварин та багаторічних насаджень. Фізичне (в тому числі фізіологічне) знецінення тісно пов'язане із строком економічного використання об'єкту. Функціональне (моральне) старіння є проявом втрати корисності об'єкта через зниження рівня його функціональних та споживчих характеристик порівняно із сучасними аналогами. Індикатором функціонального (морального) старіння об'єкта є зменшення його ефективності порівняно з сучасними зразками. Знецінення під впливом зовнішнього середовища є наслідком змін в умовах функціонування бізнесу чи ринку. До зовнішніх умов, що обумовлюють знецінення основних засобів, відносяться соціально-економічні, екологічні фактори, чинники інституціонального характеру (зміна нормативно-правових вимог до техніко-технологічних, екологічних характерис-

тик основних засобів, посилення екологічних вимог до технології будівництва, норм і правил щодо протекціонізму в сфері ринку вітчизняних матеріально-технічних ресурсів, тощо) [15, с. 121—123]. По суті, методологічні положення експертної оцінки щодо економічного знецінення основних засобів враховують прояви всіх видів зносу.

Оскільки вартість основних засобів є грошовим еквівалентом їх цінності, то вона ґрунтується на потенційній корисності об'єктів, під якою розуміють здатність майна задовольняти потреби власника або користувача впродовж певного часу. Технічне і комерційне застаріння основних засобів, їх зношення та руйнація призводять до зменшення економічних вигод від їх використання. Перш за все, втрата основними засобами своєї потенційної корисності набуває форми фізичного зносу, якому мають відповідати суми накопиченої нарахованої амортизації. По-друге, суттєве зменшення економічних вигод від використання основних засобів, що значно перевищує первісно очікуване і економічно обґрунтоване, є свідченням зменшення корисності активів, порядок визнання, оцінки та обліку якого регламентовані міжнародними та вітчизняними стандартами бухгалтерського обліку [8].

При визнанні зменшення корисності основних засобів орієнтиром є наявність таких ознак: суттєві негативні зміни в технологічному, ринковому, економічному та правовому середовищі функціонування підприємства, суттєві зміни в способі використання об'єкту, за старіння або фізичне пошкодження активу. Внаслідок вище переліченого, за виключенням фізичного пошкодження основного засобу, проявляються моральний, соціальний та екологічний види зносу. Сумарно нараховані амортизаційні відрахування та сума зменшення корисності становлять загальне зменшення вартості основних засобів під впливом всіх видів зносу.

За юридичним змістом основні засоби є носієм майна, сукупністю речі та майнових прав і обов'язків щодо неї. В сільськогосподарській діяльності вони разом з іншими видами майна функціонують у складі підприємства як єдиного цілісного майнового комплексу з виробництва та реалізації продукції. Принциповим для ефективного використання основних засобів у правовому аспекті є чіткість і стабільність правил щодо власності на основні засоби, за якими має бути досягнутий максимальний компроміс щодо корисності основних засобів між його власником і суспільством.

За твердженням П.Т. Саблука, власність відіграє домінуючу роль серед усіх інших базових основ суспільних та виробничих відносин, забезпечуючи реалізацію економічних інтересів селянства [7, с. 89]. На значимості права власності як інституціональної передумови ефективного використання основних засобів наголошують багато вчених.

Соціально-орієнтована економіка, курс на яку проголошено в Україні, передбачає розумний тандем державної та приватної форм власності, остання з яких стимулює ефективне використання основних засобів та всіх інших факторів виробництва.

З розвитком наукової думки від класичної до інституціональної теорії поглиблювались сутнісні характеристики, притаманні основним засобам та їх участі в соціально-економічних процесах, обумовлені трансформацією економічних систем від аграрної до постіндустріальної.

У методологічному плані базовими властивостями основних засобів визначається процес їх відтворення. Довгостроковість функціонування і двоєдина природа основного капіталу (наявність матеріальної та вартісної форм) обумовлюють суть його кругообігу.

Відтворення основних засобів в сільському господарстві на сьогодні є однією із ключових проблем розвитку галузі з позицій нарощування обсягів виробництва та структурної збалансованості його спеціалізації. Використання засобів праці понад економічно виправданий термін в умовах швидких темпів науково-технічного прогресу, зменшення обсягів капітальних вкладень в сільськогосподарських підприємствах при нецільовому використанні амортизаційних відрахувань негативно позначились на пропорціях відтворення основних засобів аграрного сектору економіки.

Вирішення цієї проблеми потребує комплексного дослідження закономірностей відтворення основних засобів шляхом вивчення взаємозв'язків між споживанням і накопиченням капіталу, амортизацією, ліквідацією і придбанням основних засобів, фінансовими результатами і інвестиціями сільськогосподарських підприємств.

Тенденції і характер відтворення основних засобів залежить від ряду факторів. Тема відтворення ресурсного потенціалу, в тому числі основних засобів, була і є ключовою при дослідженні економічного розвитку та обґрунтування ефективних організаційних і фінансових механізмів його забезпечення. З розвитком економічної думки, ключові положення якої певною мірою визначались станом соціально-виробничих відносин, методологія відтворення

основного капіталу різних наукових шкіл трансформується шляхом обґрунтування основних факторів, що обумовлюють тенденції відтворювальних процесів. Виявлення цих факторів дозволяє визначити механізми забезпечення необхідних пропорцій відтворення з позицій різних груп економічних інтересів: власників засобів виробництва, суспільства, держави. З розвитком наукової думки досліджувалась залежність пропорцій відтворення основних засобів від суто економічних факторів мікро-, макро- та мезорівнів до інституціональних. Чинники відтворення основних засобів пов'язані з участю останніх у виробничих, майнових та інших суспільних відносинах. Оскільки власник основних засобів вступає у суспільні відносини з іншими фізичними та юридичними особами, суб'єктами господарської діяльності, державою та суспільством, то на їх відтворення впливають чинники мікро-, мезо- та макрорівня. В умовах глобалізації проявляється залежність відтворення засобів виробництва підприємств від світових економічних процесів. Класичний підхід до суті відтворення основних засобів полягав у наступному: розвиток економіки залежить від нарощування основного капіталу, що обумовлює необхідність його розширеного відтворення; відтворення як процес полягає у постійному безперервному кругообізі основного капіталу шляхом перенесення його вартості на товар з його подальшим відновленням у натуральних обсягах; відтворення основних засобів передбачає постійне накопичення вартості виробництва, достатньої для їх відтворення в натуральному вигляді; процес відтворення не повинен підлягати державному регулюванню; відтворення основних засобів відноситься до сфери економічних інтересів власників основних засобів; існує тісний зв'язок між відтворенням і соціально-економічним розвитком.

Класиками закладена базисна основа поетапної схеми кругообігу основного капіталу, що характеризує процес відтворення основних засобів. Згідно теорії класиків необхідно процес відтворення аналізувати поетапно кругообігу основного капіталу: формування — використання — амортизація — відшкодування при реалізації продукції — інвестиції.

Поза увагою економістів-класиків залишилися такі чинники впливу на пропорції відтворення, як інвестиції, зміни вимог ринку до товарів і засобів їх виробництва, науково-технічний прогрес, зростання конкуренції, інші макроекономічні фактори. Неокласики в розвиток політекономії всі економічні явища розглядали кризь призму ринку.

В умовах ринку, на думку А. Маршалла, зростання основного капіталу як фактору виробництва має забезпечувати максимальну граничну продуктивність його використання [19, с. 247]. В ринкових умовах взаємозв'язок зростаючої конкуренції, науково-технічного прогресу і необхідності підвищення граничної продуктивності основних засобів обумовлює потребу у розширеному відтворенні останніх на якісно досконаліші, джерелом якого є інвестиції.

Принциповим для кейнсіанської методології є макроекономічний підхід в регулюванні економічних процесів. Виявлений ними вплив макроекономічних індикаторів на тенденції і темпи нарощування та оновлення основного капіталу обумовлює необхідність державного регулювання інвестиційних процесів. Кейнсом обґрунтовано принципові положення макроекономічної інвестиційної політики, в основі якої доцільність зростання бюджетних інвестицій в перспективні галузі економіки, в тому числі з метою стимулювання активізації інвестиційних ресурсів суб'єктів підприємницької діяльності та зовнішніх інвесторів [20]. На нашу думку, кейнсіанські ідеї доцільно закласти в основу концепції інвестиційної та амортизаційної політики в Україні, метою якої має бути не лише нарощування фізичних об'ємів основного аграрного капіталу, а і переоснащення сільськогосподарського виробництва на інноваційній основі.

За часів планової економіки в Україні в основі управління відтворенням основних засобів були їх показники оновлення та вибуття загальнодержавного рівня. Особливість цієї системи пов'язана із формуванням і використанням централізованого амортизаційного фонду. В такий спосіб відбувалося ігнорування базисного інституту економічного розвитку — власності, внаслідок чого суб'єкти економічної діяльності не могли в повній мірі управляти пропорціями відтворювальних процесів для забезпечення оптимального рівня фондооснащеності аграрного виробництва. Накопичувальний підхід до відтворення основних фондів (навіть у контексті їх економічної суті) призвів до негативних явищ пріоритетного кількісного фондового накопичення, а не якісного технологічного оновлення матеріально-технічної бази. Вже 1980-ті роки гостро постала необхідність дієвого переходу до інтенсивних методів та структурної оптимізації відтворення основних засобів, які б забезпечили кількісне стримування масштабів фондових накопичень при одночасному зростанні їх якісних параметрів (технічному удосконаленні,

оновленні, прогресивних структурних зрушеннях). Наслідки невіршеності цих проблем активно проявилися в 1990-ті роки, загострившись в силу перехідного реформаційного періоду. Відхід від старої системи управління процесами відтворення при відсутності нової позначились на розбалансованості пропорцій відтворення.

У ринковій економіці, для якої не властиве автоматичне реінвестування прибутку в суспільно необхідних обсягах капіталу для забезпечення зайнятості, процес відтворення основних засобів необхідно регулювати відповідно до потреб національної економіки, суб'єктів економічної діяльності і суспільства, застосовуючи відповідні механізми, визначені державною податковою, інвестиційною та амортизаційною політикою.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Негаразди технічного забезпечення призводять до порушення технологій виробництва аграрної продукції, збільшують її втрати, зумовлюють технологічну відсталість. Низька якість вітчизняної матеріально-технічної бази не дає можливості впроваджувати інноваційні технології і перейти до вищого рівня розвитку вітчизняного агропромислового комплексу. Це вимагає проведення модернізації матеріально-технічного забезпечення аграрного виробництва. Основною метою стратегічних напрямів розвитку сільського господарства в частині зростання фондозабезпечення аграрного виробництва є відтворення та оновлення основних засобів сільського господарства відповідно до інноваційно-інвестиційної моделі розвитку галузі. Для досягнення мети необхідно створити відповідні інституціональні та економічні умови для зростання інвестування в основний капітал аграрного виробництва шляхом: реформування амортизаційної системи; удосконалення форм, напрямів і розмірів державної підтримки оновлення основних засобів; сприяння розвитку агролізингу і кредитування за прийнятними відсотками; стимулювання інвестування оновлення основних засобів на високотехнологічні, менш енергоємні, екологічно безпечні види.

Література:

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2 / За ред. С.В. Мочерного. — К.: Видавничий центр "Академія", 2001 — 848 с.
2. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник / В.Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2013. — 779 с.

3. Бланк И.А. Управление формированием капитала / И.А. Бланк. — К.: "Ника-Центр", 2000. — 512 с.

4. Блауг М. 100 великих економістів до Кейнса = Great Economists before Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past (Библиотека "Экономической школы", вып. 42) / М. Блауг. — СПб.: Экономикс, 2008. — 352 с.

5. Эффективность использования производственных фондов в сельском хозяйстве / Г.Н. Колыванов. — М.: Колос, 1980. — 144 с.

6. Экономико-статистическое изучение производственных фондов колхозов и совхозов / А.П. Покинъчереда. — М.: Статистика, 1972.

7. Саблук П.Т. Економічний інтерес у розвитку аграрного виробництва: монографія / П.Т. Саблук. — К.: ННЦ "ІАЕ", 2014. — 356 с.

8. Могилова М.М. Оптимізація методів та норм амортизації основних засобів сільського господарства / М.М. Могилова // Економічний аналіз. — 2015. — Вип. 19, т. 3.

9. Матеріально-технічне забезпечення сільського господарства України: Посібник / [Дупенко Ю.О., Захарчук О.В., Вишневецька О.В. та ін.]; за ред. Ю.О. Дупенка та О.В. Захарчука. — К.: ННЦ ІАЕ, 2015. — 144 с.

10. Захарчук О.В. Проблеми матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств України // Економіка АПК. — 2014. — № 7. — С. 92—99.

11. Методичні рекомендації з експертної оцінки майна в підприємствах АПК / [Підлісецький Г.М. Герун М.І., Могилова М.М. та ін.]. — К.: ННЦ ІАЕ УААН, 2005. — 220 с.

12. Методичні рекомендації з обґрунтування нормативної потреби основних засобів на виробництво сільськогосподарської продукції / [Захарчук О.В., Герун М.І., Могилова М.М. та ін.] — К.: ННЦ ІАЕ, 2014. — 60 с.

13. Підлісецький Г.М. Економічні проблеми відтворення основних засобів у сільському господарстві / Г.М. Підлісецький // Економіка АПК. — 2012. — № 1. — С. 184—185.

14. Підлісецький Г.М. Основні виробничі фонди сільського господарства: ефективність, оновлення, оцінка / [Г.М. Підлісецький, П.М. Гарасим, М.І. Герун та ін.]; За ред. Г.М. Підлісецького. — К.: Урожай, 1995. — 192 с.

15. Підлісецький Г.М. Оцінка сільськогосподарського майна: інституціональні та організаційно-методологічні аспекти / Підлісецький Г.М., Могилова М.М., Герун М.І.; за ред. Г.М. Підлісецького. — К.: ННЦ "ІАЕ", 2013. — 256 с.

16. Підлісецький Г.М. Підвищення віддачі основних фондів у сільському господарстві/ Г.М. Підлісецький/ Редкол.: В.Д. Гревцов та ін. — К.: Урожай, 1986. — 136 с.

17. Сергеев С.С. Воспроизводство и эффективность основных фондов в сельском хозяйстве/ С.С. Сергеев. — М.: Колос, 1982. — С. 79—84.

18. Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази АПК в Україні/ Білоусько Я.К., Бойко В.І., Гуків Я.С. та інші. — К.: ДОД ІАЕ, 2003. — С. 25.

19. Маршалл А. Принципы политической экономии: Пер. с англ. — Т. II. / А. Маршалл. — М.: Издательство "Прогресс", 1984. — 311 с.

20. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег/ Дж.М. Кейнс. — М.: Гелиос АРВ, 2002. — 352 с.

References:

1. Mocherniy, S.V. (2001), *Ekonomichna entsyklopediia: U tr'okh tomakh* [Economic Encyclopedia: In three volumes], Vydavnychij tsentr Akademiia, Kyiv, Ukraine.

2. Andriychuk, V. H. (2013), *The economy of agricultural enterprises* [Ekonomika pidpriemstv ahropromyslovoho kompleksu], KNEU, Kyiv, Ukraine.

3. Blank, Y. A. (2000), *Upravlenye formirovanyem kapytala* [Management of capital formation], Nyka-Tsentr, Kyiv, Ukraine.

4. Blauh M. (2008), *100 velykykh ekonomystov do Kejnса* [Great Economists before Keynes: An introduction to the lives & works of one hundred great economists of the past], Ekonomykus, St.Petersburg, Russia.

5. Kolyvanov, H. N. (1980), *Effektyvnost' yspol'zovaniya proyzvodstvennykh fondov v sel'skom khoz'iajstve* [The effectiveness of the use of production assets in agriculture], Kolos, Moscow, Russia.

6. Pokyn'chereda, A. P. (1972), *Ekonomyko-statystycheskoe yzuchenye proyzvodstvennykh fondov kolkhozov y sovkhovov* [Economic-statistical study of productive assets collective and state farms], Statystyka, Moscow, Russia.

7. Sabluk, P. T. (2014), *Ekonomichnyj interes u rozvytku ahrarynoho vyrobnytstva* [Economic interest in the development of agricultural production], NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine.

8. Mohylova, M. M. (2015), "Optimization methods and depreciation rates of fixed assets an agriculture", *Ekonomichnyj analiz*, vol. 19, no. 3.

9. Lupenko, Yu.O. Zakharchuk, O.V. and Vyshnevets'ka, O.V. (2015), *Material'no-tekhnichne zabezpechennia sil's'koho hospodarstva*

Ukrainy [Material and technical support of Agriculture of Ukraine], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.

10. Zakharchuk, O.V. (2014), "Problems material and technical support farms Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 7, pp. 92—99.

11. Herun, M.I. and Mohylova, M.M. (2005), *Metodychni rekomendatsii z ekspertnoi otsinky majna v pidpriemstvakh APK* [Guidelines for expert valuation of property in agricultural enterprises], NNTs IAE UAAN, Kyiv, Ukraine.

12. Zakharchuk, O.V. Herun, M.I. and Mohylova, M.M. (2014), *Metodychni rekomendatsii z obgruntuvannia normatyvnoi potreby osnovnykh zasobiv na vyrobnytstvo sil's'kohospodars'koi produktsii* [Guidelines for grounding the regulatory requirements of fixed assets for agricultural production], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.

13. Pidlisets'kyj, H. M. (2012), "Economic problems of reproduction of fixed assets in agriculture", *Ekonomika APK*, vol. 1, pp. 184—185.

14. Pidlisets'kyj, H. M. Harasym, P. M. and Herun, M. I. (1995), *Osnovni vyrobnychi fondy sil's'koho hospodarstva: efektyvnist', onovlennia, otsinka* [The main production assets an agriculture: efficiency, upgrade, evaluation], Urozhaj, Kyiv, Ukraine.

15. Pidlisets'kyj, H. M. (2013), *Otsinka sil's'kohospodars'koho majna: instytutsional'ni ta orhanizatsijno-metodolohichni aspekty* [Evaluation of agricultural property, institutional, organizational and methodological aspects], NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine.

16. Pidlisets'kyj, H. M. (1986), *Pidvyschennia viddachi osnovnykh fondiv u sil's'komu hospodarstvi* [Increasing the impact of fixed assets in agriculture], Urozhaj, Kyiv, Ukraine.

17. Serheev, S. S. (1982), *Vosproyzvodstvo y efektyvnost' osnovnykh fondov v sel'skom khoz'iajstve* [Reproduction and efficiency of fixed assets in agriculture], Kolos, Moscow, Russia.

18. Bilous'ko, Ya.K. Bojko, V.I. and Hukov, Ya.S. (2003), *Formuvannia i realizatsiia derzhavnoi polityky rozvytku material'no-tekhnichnoi bazy APK v Ukraini* [The formation and implementation of state policy development of the material and technical base agribusiness in Ukraine], DOD IAE, Kyiv, Ukraine.

19. Marshall, A. (1984), *Pryntsypy politycheskoj ekonomyy* [Principles of Political Economy], Yzdatel'stvo "Prohress", Moscow, Russia.

20. Kejns, Dzh. M. (2002), *Obschaia teoriya zaniatosti, protsenta y denezh* [The General Theory of Employment, Interest and Money], Helyos ARV, Moscow, Russia.

Стаття надійшла до редакції 14.11.2016 р.